

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОНОПРИЄНКО Ірина Миколаївна

УДК 631.115.8:334.732.4

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБСЛУГОВУЮЧИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
КООПЕРАТИВІВ**

Спеціальність 08.07.02 – Економіка
сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми -2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент

Жмайлов Валерій Миколайович

Сумський національний аграрний університет,
завідувач кафедри статистики, аналізу господарської
діяльності та маркетингу, перший проректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік УААН,

заслужений діяч науки і техніки України

Месель-Веселяк Віктор Якович,

Національний науковий центр „Інститут аграрної
економіки” УААН,

заступник директора з наукової роботи, завідувач
відділення організації виробництва і
земельних відносин;

кандидат економічних наук, доцент

Пантелеймоненко Андрій Олексійович

Полтавська державна аграрна академія, доцент
кафедри організації виробництва і підприємництва

Провідна установа: Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва Міністерства аграрної політики

України, кафедра організації виробництва, м. Харків

Захист дисертації відбудеться „12” червня 2004 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.55.859.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук в Сумському національному аграрному університеті за адресою: 40021, м. Суми, вул. Кірова, 160, головний корпус, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського національного аграрного університету за адресою: м. Суми, вул. Кірова, 160.

Автореферат розісланий „7” травня 2004 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Пилипенко В.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. У ході реалізації аграрної реформи в Україні, в основному завершився період створення нових господарських структур в сільському господарстві на приватній основі, виникає необхідність розробки стратегії їх розвитку на перспективу. Однією з умов їх успішного функціонування є створення різного роду обслуговуючих кооперативів, які значно здешевлюють цю сферу діяльності. Враховуючи складність сільськогосподарського виробництва, приватні товаровиробники не можуть одночасно приділяти увагу і виробництву, і комерційній діяльності, пошуку й придбанню ресурсів та послуг за прийнятними цінами.

Незважаючи на зусилля Верховної Ради і Уряду і наявність здобутків вчених-аграрників, все ще не існує чіткого розуміння механізму здійснення кооперування, завдяки якому сільськогосподарські товаровиробники можуть працювати в умовах, коли держава поступово відходить від таких функцій, як заготівля, збут та переробка сільськогосподарської продукції, забезпечення виробників матеріально-технічними засобами, надання технічних і технологічних послуг, створення та підтримка виробничої інфраструктури тощо. На наш погляд, найбільш ефективним буде створення товаровиробниками повністю ними контрольованих кооперативних організацій, так як, діючи на ринку відокремлено, вони не мають реальної перспективи.

Наявність відповідного законодавства для створення кооперативів, визнання суспільством особливого статусу кооперативного підприємства слід вважати юридичними умовами, які в країні започатковані з прийняттям Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію”.

Аналіз літературних джерел, в яких розглядаються питання розвитку і становлення кооперації, свідчить про те, що дана проблема завжди привертала увагу вчених. Серед теоретиків кооперації чільне місце посідають М.І.Туган-Барановський і О.В.Чаянов. Наприкінці 80-х років активізувалися дослідження щодо відродження і становлення кооперативних відносин на селі. Вони стали предметом уваги багатьох дослідників і в Україні, і за її межами. Цій темі присвятили свої праці вчені-аграрники: І.М.Буздалов, В.В.Гончаренко, В.В.Зіновчук, О.В.Крисальний, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, Л.В.Молдаван, О.М.Онищенко, П.Т.Саблук, В.В.Юрчишин та інші.

Кооперативні форми організації сільськогосподарських підприємств перебувають ще на початковій стадії розвитку і проявляються в різноманітних формах. На сьогодні сільськогосподарська кооперація, яка характеризується більш значним розвитком виробничої кооперації, охоплює кооперативні відносини щодо спільного використання землі та виробничих об'єктів реорганізованих КСП. У той же час в обслуговуючій сфері вона має незначний розвиток, а тому і вимагає наукових досліджень у цьому напрямі, що обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою частиною плану науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії Сумського національного аграрного університету „Формування ринково-орієнтованих механізмів регулювання соціально-економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0101 V 0047506). Деякі результати дисертаційного дослідження з оцінки якості насіннєвого матеріалу були використані при виконанні науково-дослідної роботи „Соціально-економічне обґрунтування системи управління якістю агропромислової продукції” (номер державної реєстрації 0101 U 007272).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягала в удосконаленні методичних підходів щодо створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів в картоплярстві

й обґрунтуванні економічного механізму їх функціонування. Для досягнення цієї мети в роботі були поставлені і вирішувались такі завдання:

- дослідити історію становлення кооперації та етапи її розвитку;
- теоретично обґрунтувати роль і місце сільськогосподарської кооперації в процесі реалізації аграрної реформи та економічний механізм функціонування кооперативних підприємств;
- провести класифікацію розвитку кооперативних формувань в сільському господарстві;
- провести аналіз стану та розвитку галузі картоплярства та насінництва картоплі в Сумській області;
- дослідити необхідність створення обслуговуючого кооперативу в картоплярстві;
- обґрунтувати організаційно-економічну модель обслуговуючого кооперативу підприємств-виробників насінневої картоплі в Сумській області;
- розробити пропозиції щодо удосконалення механізму визначення ціни на насіннєву картоплю в умовах функціонування обслуговуючого кооперативу;
- опрацювати внутрігосподарські економічні відносини в обслуговуючому кооперативі по реалізації насінневої картоплі.

Об'єктом дослідження – є процес формування економічних та організаційних відносин сільськогосподарської кооперації при реалізації насінневої картоплі, їх розвиток в умовах становлення ринкових відносин. Поглиблені дослідження здійснені на базі матеріалів сільськогосподарських підприємств, які виробляють насіннєву та товарну картоплю в Сумській області.

Предмет дослідження – організаційно-економічний механізм формування та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів по реалізації картоплі.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, наукова та періодична література, статистичні дані управління статистики Сумської області, звітність обласного управління сільського господарства, підприємств-виробників насінневої і товарної картоплі, насіннєвих станцій, авторські спостереження на основі анкетних опитувань тощо.

Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та основні положення теорії кооперації, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Із спеціальних методів дослідження в дисертації використані: абстрактно-логічний (виявлення взаємозв'язків між теоретичним узагальненням та формуванням висновків), монографічний (вивчення сучасного стану розвитку картоплярства та насінництва картоплі), економіко-статистичний (дослідження динаміки розвитку картоплярства та співставлення із загальним станом по Україні), кореляційно-регресійний (дослідження впливу та форм зв'язку на урожайність картоплі різних факторів), розрахунково-конструктивний (розрахунок формування та розподілу економічного результату обслуговуючого кооперативу), табличний і графічний методи відображення інформації.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні історії становлення, ролі, місця та економічного механізму функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в умовах ринкової економіки. Запропоновано модель створення обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу з реалізації насінневої картоплі в Сумській області. При виконанні досліджень отримані наступні результати, що містять наукову новизну:

- узагальнено роль сільськогосподарської кооперації в умовах реформування аграрного сектору економіки, яка полягає в удосконаленні процесу реалізації продукції, більш ефективному використанні каналів її збуту; також допомагає у

- зміцненні позицій сільськогосподарських товаровиробників на аграрному ринку в умовах конкуренції та адаптації до умов ринкової економіки;
- проведено класифікацію сільськогосподарських кооперативів і запропоновано створення обслуговуючих видів у насінневому картоплярстві в регіоні, де членами кооперативу є виробники насіннєвої картоплі, з метою забезпечення товарного виробництва високоякісним посадковим матеріалом;
 - досліджено сучасний рівень розвитку галузі картоплярства і зокрема, насінництва картоплі в Сумській області, як соціально-економічного явища, обґрунтовано необхідність кооперування при виробництві та реалізації насіння картоплі для використання можливостей виходу на внутрішній та зовнішній ринок;
 - обґрунтовано організаційно-економічну модель створення обслуговуючого кооперативу, де членами його є підприємства-виробники насіннєвої картоплі в області, яка передбачає інтеграцію виробників та споживачів з метою сприяння поширенню високоякісних і врожайних сортів картоплі сільськогосподарським підприємствам і населенню та здешевленню насіння, підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, які виробляють насіннєву і товарну картоплю;
 - удосконалено механізм ціноутворення на насіннєву картоплю в умовах обслуговуючого кооперативу, за якого попередня ціна на насіннєву картоплю визначається на основі нормативної собівартості, а кінцева - на основі ринкової ситуації на товарну картоплю з врахуванням репродукції та комерційного успіху сорту;
 - опрацьована методика визначення розміру вступного та пайового внеску членами обслуговуючого кооперативу, в основі розрахунку якого лежить обсяг реалізованої продукції членами через кооператив;
 - уточнено поняття „неприбуткова” організація, яке полягає в тому що, одержаний кооперативом економічний результат розподіляється серед своїх членів пропорційно обсягу реалізованої продукції через кооператив у вартісному виразі, для подальшого удосконалення оподаткування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів шляхом занесення їх до Реєстру неприбуткових організацій.

Практичне значення результатів дослідження. Розроблений механізм функціонування обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу у процесі реформування аграрного сектору економіки має методичну спрямованість і може бути використаним в аграрній сфері. Запропонована організаційно-економічна модель створення обслуговуючого кооперативу сприятиме підвищенню ефективності виробництва насіннєвої картоплі, і дозволить товаровиробникам отримувати більші прибутки від реалізації виробленої продукції.

Результати досліджень (зокрема обґрунтування економічного механізму функціонування обслуговуючих кооперативів) використовуються керівниками і спеціалістами різних рівнів управління при вирішенні питань реструктуризації сільськогосподарських підприємств, проведенні заходів щодо удосконалення господарської діяльності аграрних підприємств та реалізації ринкової стратегії розвитку спеціалізації сільських господарств.

Пропозиції автора щодо впровадження одержаних результатів дисертаційного дослідження ухвалені та використовуються при створенні обслуговуючого кооперативу по реалізації насіннєвої картоплі, вони прийняті до впровадження Головним управлінням сільського господарства Сумської області державної адміністрації, інститутом

агропромислового виробництва, інститутом луб'яних культур, ТОВ агрофірмою „ім. Чапаєва”, а також впроваджені в навчальний процес СНАУ (довідки додаються).

Особистий внесок здобувача. Здобувач розробив організаційно-економічну модель формування та функціонування обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу по реалізації насіннєвої картоплі в умовах ринкової економіки. Впровадження у виробництво одержаних результатів дослідження створять умови підвищення мотивації до праці і соціального захисту сільськогосподарських виробників від посередницьких структур.

Наукові результати і розроблені на їх основі пропозиції одержані внаслідок проведених досліджень особисто дисертантом.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистого дослідження здобувача. Особистий внесок здобувача у публікаціях у співавторстві (№2 і №3 за списком робіт) включає наступне:

в статті [2] безпосередньо автором висвітлено етапи створення асоціації виробників насіннєвої картоплі;

в статті [3] автором здійснений аналіз економічної ефективності картоплярства в північно-східному регіоні України.

Апробація результатів досліджень. Основні результати проведених досліджень доповідались і обговорювались на наукових конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Сумського національного аграрного університету в 2001-2003рр.; на міжнародній науково-практичній конференції „Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК” (м. Харків, ХДАУ, вересень 2001р.); всеукраїнській конференції молодих учених економістів-аграрників „Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК” (м. Київ, ІАЕ УААН, листопад 2001р.); II всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених „Крок у майбутнє” (м. Київ, НТУУ „КПІ”, травень 2002р.); міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених „Сталість, екологізація і ефективність виробництва в умовах аграрної реформи” (м. Харків, ХНАУ, жовтень, 2002р.); міжнародній науково-практичній конференції „Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, ХДТУСГ, грудень, 2002р.); міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні проблеми економіки сільського господарства та АПК” (м. Суми, СНАУ, травень, 2003р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 10 наукових праць загальним обсягом 2,2 умовних друкованих аркуша, в тому числі одна стаття в колективній монографії, 6 статей в наукових фахових виданнях.

Обсяг та структура дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації налічує 206 сторінок комп'ютерного тексту. Дисертація містить 26 таблиць, 12 рисунків, список використаних джерел з 194 найменувань, 5 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі „**Розвиток сільськогосподарської кооперації в процесі реалізації аграрної реформи** „ досліджено історичні аспекти розвитку кооперації у світі і, зокрема в Україні, соціально-економічну сутність сільськогосподарської кооперації, методологічні підходи при обґрунтуванні кооперативних форм господарювання, проведено класифікацію кооперативів та визначено оптимальні види створення обслуговуючих кооперативів у картоплярстві, також висвітлено особливості економічного механізму формування обслуговуючих кооперативів та їх функціонування.

Сільськогосподарська кооперація розглядається як об'єднання зусиль і засобів аграрних товаровиробників з метою задоволення їх економічних інтересів і одночасно як засіб збереження створеної раніше в колективних господарствах виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення ефективності використання засобів виробництва.

Кооперативний рух в українському селі тільки починає розвиватись, однак вже існує безліч факторів, які до цього спонукають. До них слід віднести: диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію; засилля в агробізнесі різного роду посередницьких структур, які, дбаючи про власні прибутки, зовсім не враховують інтереси сільськогосподарських товаровиробників; високі кредитні ставки як на сезонні, так і на довгострокові цілі.

Світовий і історичний український досвід свідчать, що навіть ті сільськогосподарські виробники, які мають незначний економічний потенціал, об'єднуючись в кооперативи, створюють впливову організаційно-економічну силу, що здатна вирішувати їх спільні проблеми. Кооперація стала важливою ознакою агропромислового комплексу в багатьох країнах світу.

У Франції та скандинавських країнах 9 із 10 фермерів є членами обслуговуючих кооперативів. Високий рівень участі фермерів в кооперативах також спостерігається в Нідерландах, Німеччині, Японії, США, Канаді та багатьох інших країнах. У Швеції, Данії, Фінляндії на кооперативи припадає до 85 % збуту фермерської продукції і до 60 % постачання засобів виробництва. У Франції фермери через кооперативи переробляють і продають 67% зерна, 52 % молока, 45% картоплі.

На нашу думку, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи - це на сьогодні чи не єдиний засіб, нині існуючий в Україні, для вирішення або спільного подолання проблем, які сільськогосподарські товаровиробники не можуть вирішити поодиночі. Тому об'єктивно назріла необхідність створення в сільській місцевості сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими та особистими селянськими господарствами кооперативів для заготівлі, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, зокрема і насіння картоплі. Основним завданням яких є активізація процесу формування конкурентного середовища шляхом сприяння функціонування альтернативних комерційним структурам маркетингових каналів просування продукції до споживачів, що контролюються сільськогосподарськими товаровиробниками.

У ході вивчення питання організації економічних відносин в обслуговуючих сільськогосподарських кооперативах було виявлено необхідність уточнення визначення економічного механізму їх функціонування. Економічний механізм сільськогосподарського кооперативу слід визначати як систему його соціально-економічних відносин та зв'язків, регламентів, нормативів і норм, які встановлюють ці відносини, а також методів їх практичного впровадження відповідно до конкретних умов господарювання і фінансової діяльності. Особливість економічного механізму обслуговуючих кооперативів полягає в тому, що це неприбуткова організація, створена виключно для задоволення потреб своїх членів, шляхом розподілу одержаного економічного результату серед членів кооперативу і вимагає особливого підходу до оподаткування.

У другому розділі **„Аналіз розвитку картоплярства в Сумській області та необхідність створення кооперативних об'єднань в галузі„** викладено результати вивчення сучасного стану галузі картоплярства і зокрема насінництва картоплі в Сумській області; проаналізовано обсяги виробництва і реалізації картоплі, собівартість, ціни реалізації та ефективність виробництва в області і зокрема в насінницьких господарствах; виявлено причини неефективного ведення галузі та обґрунтовано необхідність створення кооперативних формувань в картоплярстві.

Сумщина є однією з областей, яка має сприятливі умови для вирощування картоплі, - культури, яку по праву називають другим хлібом. В 2002 році на долю картоплі припадало 51 % виробництва валової продукції рослинництва в області.

Виробництво картоплі в області за період 1985-2002 роки по всіх категоріях господарств характеризується зменшенням валових зборів на 764,2 тис. т або вдвічі, в основному за рахунок скорочення посівних площ на 31 тис. га. Урожайність коливалась в межах 136-109 ц/га. Такий рівень урожайності в два рази нижчий того, при якому картоплярство було б прибутковим. В результаті аналізу було виявлено, що починаючи з 1999 року спостерігався спад ефективності виробництва цієї культури. Галузь перетворилась з прибуткової в нерентабельну: в 1999 році рівень збитковості виробництва картоплі становив 55%, у 2001 році -13%, в 2002 році - 4%.

Оцінюючи стан виробництва картоплі в Сумській області, необхідно відмітити, що за останні 8-10 років суттєво змінились обсяги її виробництва в різних категоріях господарських формувань (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво картоплі в Сумській області по всіх категоріях господарств, тис. т

Роки	По всіх категоріях господарств	в тому числі		
		сільськогосподарські підприємства	селянські (фермерські) господарства	особисті господарства населення
1985	1536,1	675,4	-	860,7
1990	939,3	321,5	-	617,8
1995	851,3	285,0	5,8	560,5
2000	931,1	6,4	3,6	921,1
2001	830,8	6,8	6,4	817,6
2002	771,8	4,9	6,2	760,7

У зв'язку з істотними змінами у виробничій сфері на селі, спостерігається зменшення виробництва картоплі та переміщення його у приватні господарства. Це пояснюється рядом причин, за яких селяни одержали земельні ділянки у приватне користування, земельну частку у вигляді паю, а зниження життєвого рівня основної маси населення змусило багатьох вирощувати картоплю не тільки для власних потреб, але й на продаж. У 2002 році порівняно з 1985 р. виробництво картоплі в області зменшилося на 50 %, а питома вага особистих селянських господарств зросла з 50% в 1985р. до 98,5% в 2002р.

Основними причинами зниження зацікавленості сільськогосподарських підприємств у вирощуванні картоплі, а в результаті різкого скорочення посівних площ, - є зростання диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію не в користь останньої, що унеможливує придбання нової техніки для забезпечення механізації такої трудомісткої культури як картопля, високоякісного насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів.

Скорочення виробництва картоплі вже перейшло той критичний рубіж, коли починається руйнування промислового картоплярства, особливо сортового насінництва. В області, з переміщенням виробництва картоплі до особистих селянських господарств, чітко виражена екстенсивна направленість галузі, приходить в занепад елітне і сортове насінництво, погіршується фітосанітарний стан посівів.

Однією з головних причин занепаду галузі картоплярства є відсутність високоякісного, оздоровленого насіннєвого матеріалу.

Дослідженнями і практикою встановлено, що наявність якісного насіння вирішує ряд вагомих проблем галузі: підвищує урожайність, покращує якість продукції, а також знижує витрати на виробництво, сприяє раціональному використанню добрив, ріллі і її родючості, сприяє інтенсифікації виробництва шляхом ефективного використання генетичного потенціалу сорту. За підрахунками вчених, доля впливу насіння на урожайність бульб складає 35-40%, а на якість продукції 65-70%.

Щорічна потреба Сумської області в посадковому матеріалі складає 270 тис. т, пропозиція елітного насіння картоплі підприємствами - виробниками зараз складає 0,31% загальної потреби, тоді як науково-обґрунтована норма знаходиться в межах 12,5%. На посадку в основному використовується насіння – це масові репродукції, які великою мірою уражені грибковими, бактеріальними та вірусними хворобами. Сподіватись на високий урожай із такого насіння неможливо. Особливо це стосується особистих селянських господарств, де сортооновлення та сортозаміна практично не відбувається. Про це розуміють самі господарі. За результатами анкетного обстеження особистих селянських господарств, було виявлено, що 70% з них мають потребу в насіннєвому матеріалі картоплі.

Також слід враховувати, що культура картоплі потребує систематичного оновлення садивного матеріалу. Крім того, в сучасних умовах особливо важливою є прискорена сортозаміна у зв'язку з розвитком картоплепереробної промисловості, оскільки найбільш поширені сорти не придатні для виготовлення картоплепродуктів. Потребує розширення сортимент, оскільки цінні властивості моно сорту в більшості випадків не придатні для різних цілей використання.

З врахуванням агрокліматичних умов України і економічної доцільності вирощування картоплі в різних регіонах, на нашу думку, в умовах перехідної зони та зони Полісся є доцільність і можливості вирощувати оздоровлений від вірусних хвороб насіннєвий матеріал для всієї країни і на експорт.

В результаті аналізу стану насінництва картоплі за період 1985-2002 рр. в Сумській області, було виявлено, що Сумщина була однією з постачальників насіння картоплі в межах колишнього Радянського Союзу і на експорт. Крім того, Сумська область мала діючу систему насінництва картоплі, яка в 1990 році виробила 7 тис. т еліти. Були створені закриті райони, на території яких розміщались 6 елітгоспів і 42 насінницьких господарств. Всі вони спеціалізувались на вирощуванні оригінального насіння та насіння вищих репродукцій.

Загальний спад в економіці України і зокрема в картоплярстві, призвів до зменшення обсягів виробництва еліти і насіння вищих репродукцій в елітно-насінницьких господарствах. На сьогоднішній день основними виробниками насіннєвого матеріалу в області є три підприємства, це: інститут агропромислового виробництва (інститут АПВ), інститут луб'яних культур та ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва”.

За період 1990-2002 рр. в цих господарствах зменшились площі посадки насіннєвої картоплі, а разом з тим і валове виробництво. Зокрема ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва” скоротила площу посадки в 12 разів, інститут луб'яних культур майже в 7 разів, в 2002 році в порівнянні з 1990 роком, інститут агропромислового виробництва - з року в рік скорочував площі посадки і в 2002 році площа під картоплею зменшилась майже у 25 разів. Разом з тим спостерігається спад ефективності виробництва насіннєвої картоплі.

Така ситуація склалась в результаті зниження попиту на елітну та сортову картоплю сільськогосподарськими підприємствами суспільного сектору, на них було орієнтовано виробництво.

Незважаючи на те, що виробництво елітного насіння і сортової картоплі значно зменшилось, навіть ту незначну частину картоплі, призначеної на продаж, елітно-насінницькі господарства не можуть збути за цінами, які б гарантували їм прибуток. Всі три господарства

в останні роки мають проблеми зі збутом вирощеної продукції. Оскільки господарства зосереджені на виробництві, то комерційній діяльності приділяється недостатньо уваги, відсутні служби, які б займалися питаннями налагодження стосунків зі споживачами, оцінкою ринку насінневої картоплі, маркетинговою політикою, а розпорошеність цих служб та відсутність належної організації праці призводить до великих затрат, що не відшкодовується виручкою від реалізації насіння.

Отже, було встановлено, що в сучасних умовах необхідно освоїти сучасні форми організації вирощування та збуту насінневої картоплі, з цією метою виникає потреба у створенні регіональних насінницьких кооперативів, які могли б забезпечити необхідні обсяги виробництва, зберігати і реалізовувати насіннєву картоплю в межах потреб товаровиробників області, регіону, країни.

Найбільш ефективним, на нашу думку, буде створення самими товаровиробниками повністю ними контрольованих кооперативних організацій. Для підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, які виробляють насіннєву картоплю, а також з метою забезпечення сільськогосподарських, фермерських та особистих селянських господарств елітним насінням різних сортів картоплі в регіоні, нами було розроблено техніко - економічне обґрунтування створення обслуговуючого кооперативу підприємств-виробників насінневої картоплі в Сумській області, суть якого полягає в обговоренні та об'єднанні зусиль селекційних центрів і насінницьких господарств у вирощуванні, зберіганні і реалізації сортового елітного і вищих репродукцій насіння картоплі.

У третьому розділі **„Економічний механізм функціонування обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу в картоплярстві”** обґрунтовано механізм створення обслуговуючого кооперативу та економічні основи його функціонування, удосконалено методику ціноутворення на насіннєву картоплю в умовах кооперативу, розроблено методику визначення вступного та пайового внеску членами кооперативу, обґрунтовано механізм розподілу економічного результату кооперативу.

Метою об'єднання виробників насіння картоплі в обслуговуючий кооператив є сприяння поширенню високоврожайних сортів картоплі в регіоні, пропаганда наукових досягнень у галузі вирощування, та підвищення прибутковості підприємств-виробників насінневої картоплі, шляхом одержання більшого прибутку від реалізації через отримання найбільш можливої ціни за одиницю продукції, що реалізується через кооператив, адекватно забезпеченню зростання урожайності картоплі на товарних посівах. Це стає можливим завдяки тому, що кооператив може формувати значні обсяги продукції за рахунок поставок від членів кооперативу та може, уникаючи посередників, реалізувати великі партії картоплі за більш високими цінами, одночасно зменшуючи затрати.

Нами розроблена модель створення та функціонування обслуговуючого кооперативу, опрацьовано статут, що визначає мету та види діяльності, права та обов'язки членів, умови вступу та виходу з кооперативу, органи управління та правила прийняття рішень.

Кооператив демократично управляється членами відповідно до принципу: один член кооперативу має право одного голосу. Управляє кооперативом правління, членами якого є товаровиробники, обрані загальними зборами. Правління обирає голову. Поточне управління здійснює виконавчий директор, який є найманою особою.

Основна особливість та відмінність обслуговуючого кооперативу від комерційних посередницьких організацій полягає в тому, що це неприбуткова організація, згідно ст. 2 Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію”. Тому на початку заснування варто визначити особливості, пов'язані з його оподаткуванням. Після державної реєстрації важливо відразу віднести кооператив у реєстр неприбуткових організацій. Згідно ст.7.11 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” кооператив не буде платником податку

на прибуток через свою неприбуткову природу. Податок будуть виплачувати підприємства і організації – члени кооперативу.

Визначено рівень зобов'язань, які братиме на себе кожен член щодо участі в економічній діяльності кооперативу. Виходячи з запланованої площі посадки картоплі і середньої урожайності за останні три роки в сільськогосподарських підприємствах, розраховано обсяги виробництва та реалізації насінневої картоплі на 2004-2005 роки по трьох господарствах (передбачено, що кожним підприємством буде реалізовано через кооператив в середньому не менше 73% насінневої картоплі). Таким чином, зобов'язання по реалізації картоплі через кооператив такі: ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва” – 804т, інститут АПВ- 197т, інститут луб'яних культур – 398т. Очікуваний обсяг діяльності обслуговуючого кооперативу становитиме 1399 т насінневої картоплі.

Для фінансування витрат кооперативу потрібні будуть обігові кошти. Сума передбачених операційних (поточних) витрат для здійснення діяльності кооперативу у перший рік його існування становить 18890 грн. В ці витрати ввійшли: заробітна плата з нарахуваннями, електроенергія, послуги телефонного зв'язку, орендна плата, витрати на рекламу, купівля обладнання. Вони можуть фінансуватись за рахунок членських внесків або кредитів. Оскільки на початку діяльності досить складно отримати кредит, то покриття всіх поточних витрат кооперативу передбачається за рахунок членських внесків. Членські внески розділяються на вступні та пайові, які в свою чергу можуть бути фіксованими або пропорційними обсягу участі кожного члена в господарській діяльності кооперативу.

Враховуючи, що сільгосппідприємства зобов'язалися реалізувати різні обсяги насінневої картоплі, вступні внески найбільш доцільно застосовувати диференційовані. На нашу думку, найбільш доцільним буде встановлення розміру вступного внеску на основі зобов'язань щодо користування послугами кооперативу. За основу розрахунку паяу було взято кількість тонн, що і у зобов'язаннях з розрахунку 15 гривень за тонну картоплі, яку господарство продасть через кооператив. Таким чином, ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва” внесе пай у розмірі 11,8 тис. грн., інститут АПВ -3,1 тис. грн., інститут луб'яних культур -5,8 тис. грн., отже загальний неподільний фонд складе 20,7 тис. грн., який дозволить покрити витрати на реєстрацію та поточні витрати обслуговуючого кооперативу в перший рік його існування.

Якщо член кооперативу здасть більше продукції ніж зобов'язався, відповідно він отримав більше послуг, то логічним буде, якщо розмір паяу зросте. В подальшому необхідно також враховувати не лише зобов'язання щодо участі, а й фактично його обсяг.

Специфічна система ціноутворення в кооперативі складається з двох частин: на початку сезону (тобто перед доставкою членами своєї продукції) кооператив встановлює попередні ціни; наприкінці фінансового року економічний результат діяльності кооперативу розподіляється серед членів у вигляді кооперативних виплат, які додаються до попередніх цін, що були виплачені їм за продукцію (надбавки).

Кооператив не купує продукцію своїх членів, а реалізує її від їх імені за договором-доручення. Продукція, що передається кооперативу залишається власністю члена до її реалізації. Отже кооператив проводить збутові операції не з членами, а із суб'єктами ринку від імені своїх членів, не заробляючи при цьому прибутку для себе.

Нами запропонований механізм визначення попередньої ціни на насіннєву картоплю на основі нормативної собівартості з урахуванням витрат селекційно- насінницької системи. Таким чином, попередні ціни одержали на рівні: еліта – 120 грн/ц, супереліта -160 грн/ц, супер-супереліта -200 грн/ц.

Становлення ринкових економічних відносин обумовлює необхідність нового підходу до визначення цін на високоякісний насіннєвий матеріал картоплі. Ми погоджуємось з думкою вчених, які вважають, що ціни на насіння картоплі повинні виходити з рівня цін на

ринку товарної картоплі, враховуючи витрати селекційно-насінницької системи та забезпечуючи її розширене відтворення. Тільки на такій основі рівень цін на насіннєвий матеріал може однаковою мірою заохочувати її виробників та споживачів, коли додаткові витрати товаровиробників на придбання дорогих якісних насіннєвих бульб компенсується приростом урожаю, спрацьовує принцип адекватності ціни товару його якості. Для цього використовували формулу:

$$Цг = Цт \times Сн, \text{ де}$$

Цг – гранична ціна 1 тонни насіннєвої картоплі, грн.,

Цт –ринкова ціна 1 тонни товарної картоплі, грн.,

Сн –співвідношення ціни 1 тонни насіннєвої картоплі певної репродукції до товарної, розроблені сектором економічних досліджень інституту картоплярства УААН (табл.2).

Таблиця 2

Запропоновані рівні цін (співвідношення) на насіннєву картоплю

Категорія	%	Рази
Супер-супереліта	200	3,0
Супереліта	150	2,5
Еліта	100	2,0
I репродукція	40	1,4
II-III репродукція	20	1,2
Товарна картопля	1	1,0

Згідно цієї методики ринкові ціни на насіннєву картоплю такі: еліта- 160 грн/ц, супереліта -200 грн/ц, супер-супереліта - 250 грн/ц, які можуть змінюватись з врахуванням комерційного успіху сорту.

Як показують розрахунки, членам кооперативу економічно вигідно реалізувати через кооператив свою продукцію, реалізація за попередніми цінами забезпечить господарствам середній рівень рентабельності 106% (табл.3).

В результаті вдалої маркетингової політики, проведеної кооперативом, тобто реалізація насіння картоплі за ринковими цінами, забезпечить підприємствам додатковий прибуток у вигляді кооперативних виплат до попередніх цін. Кооперативні виплати розподіляються пропорційно обсягу реалізованої насіннєвої картоплі підприємствами через кооператив у вартісному виразі.

Таблиця 3

Ефективність виробництва та реалізації насіннєвої картоплі через кооператив сільськогосподарськими підприємствами

Показники	ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва”	Інститут луб’яних культур	Інститут АПВ
Площа, га	80,0	40,0	20,0
Урожайність, ц/га	143,0	127,0	125,0
Валовий збір, ц	11440,0	5080,0	2500,0
Витрати всього, тис. грн.	491,9	270,8	141,3
Розмір вступного внеску, тис. грн.	11,8	5,8	3,1
Витрати на 1 га, грн.	6149,0	6769,1	7062,5
Витрати праці, люд-год/т	70,1	72,3	74,8
Собівартість 1ц, грн.	43,0	53,3	56,5
Буде реалізовано, ц	8040,0	3980,0	1970,0

Попередня ціна реалізації, грн/ц	120,0	120,0	156,0
Грошова виручка, тис. грн.	964,8	477,6	307,3
Прибуток, тис. грн.	472,9	283,5	166,0
Прибуток на 1 ц, грн.	77,0	66,7	99,5
Рівень рентабельності, %	96,0	105,0	117,0

Кооператив повинен забезпечувати свій розвиток шляхом самофінансування необхідних вкладень та збільшення оборотних коштів, а також повинен заощаджувати кошти на випадок виникнення несприятливих обставин. Тому формування резервного фонду є необхідним для кооперативу. Запропоновано робити відрахування у резервний фонд 15% економічного результату (табл.4).

Таким чином, обслуговуючий кооператив виконає своє основне призначення: згідно неприбуткового статусу, економічний результат розподілено серед членів у вигляді кооперативних виплат, що значно підвищить їх рівень рентабельності виробництва та реалізації насіння картоплі.

Отже, відродження і розвиток обслуговуючих кооперативів у сільській місцевості є складною соціально-економічною проблемою, від розв'язання якої значною мірою залежать результати процесу реформування сільського господарства. Створення таких об'єднань потребує комплексно-цільового підходу з урахуванням інтересів товаровиробників та елементів ринкового механізму. Вирішення цих проблем хоча й вимагає певного часу, напруженої роботи та ефективних цілеспрямованих заходів, проте є реальним і багатообіцяючим.

Таблиця 4

Формування та розподіл економічного результату обслуговуючим
сільськогосподарським кооперативом*

Показники	Господарства			
	Всього по кооперативу	ТОВ агрофірма „ім. Чапаєва”	Інститут луб'яних культур	Інститут АПВ
Реалізовано всього, т	1399,0	804,0	398,0	197,0
в т.ч. еліти	1301,0	804,0	398,0	99,0
супереліти	55,0	-	-	55,0
супер –супереліти	43,0	-	-	43,0
Ціна реалізації кооперативом, грн/т, еліти	1600,0	X	X	X
супереліти	2000,0	X	X	X
супер-супереліти	2500,0	X	X	X
Виручка від реалізації, тис. грн.	2299,1	1286,4	636,8	375,9
Повернено за продукцію, реалізовану за дорученням, тис. грн.	1749,7	964,8	477,6	307,3
Витрати кооперативу, тис. грн.	50,0	X	X	X
Економічний результат до				

розподілу, тис. грн.	499,4	X	X	X
Резервний фонд, тис. грн.	74,9	X	X	X
Кооперативні виплати, тис. грн.	424,5	233,5	118,8	72,2

* використано розрахунково-конструктивний метод

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і обґрунтовано економічний механізм функціонування сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, який створюється шляхом об'єднання зусиль підприємств-виробників насіннєвої картоплі з метою підвищення ефективності виробництва та реалізації насіннєвої картоплі. На основі результатів вивчення організаційно-економічного механізму формування та функціонування обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу зроблено такі висновки і дано практичні рекомендації:

1. Кооперація створює реальні передумови поглиблення спеціалізації виробництва і раціонального використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері виробництва, виконання робіт та надання послуг, переробки, реалізації продукції. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою підтверджує необхідність та доцільність здійснення кооперування та інтеграції окремих агро формувань на добровільній основі.

2. Враховуючи складність сільськогосподарського виробництва, його спеціалізацію, досить високий рівень професіоналізму спеціалістів і працівників виробничих підрозділів, товаровиробники одночасно не мають можливості приділяти увагу і виробництву, і комерційній діяльності, що об'єктивно викликає необхідність створення обслуговуючих кооперативів.

3. Розвиток обслуговуючої кооперації виступає невід'ємною умовою переходу аграрного виробництва до ринкової економіки. При формуванні та функціонуванні в нашій країні обслуговуючих кооперативів недостатньо враховуються теоретичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених, а також світовий досвід стосовно кооперації, що потребує активізації наукових досліджень, удосконалення механізмів аграрного ринку з урахуванням природних та економічних особливостей, вітчизняної та світової практики.

4. Аналіз тенденцій розвитку галузі картоплярства Сумської області показав, що в області, як і в Україні в цілому, виробництво картоплі базується на екстенсивних методах ведення галузі. В розрахунку на одного жителя відводяться площі під картоплю 0,031 га, тоді як у Нідерландах – 0,012 га, або майже втричі менше, а виробляється продукції на душу населення на 68% більше.

5. Оцінка стану виробництва картоплі в Сумській області за останні 8 -10 років показала, що суттєво змінилось співвідношення обсягів виробництва в основних категоріях господарств. Значно розширились посівні площі, збільшилось виробництво в особистих селянських господарствах, і різко зменшились площі і валові збори в сільськогосподарських підприємствах, в зв'язку з цим відбувається руйнування промислового картоплярства, особливо сортового та елітного насінництва.

6. Високоєфективне ведення галузі картоплярства залежить від наявності якісного насіннєвого матеріалу відповідних сортів. В той же час в області недостатньо виробляється насіння картоплі. В умовах переходу сільськогосподарського виробництва на ринкові засади актуальним у галузі насінництва є налагодження та розширення взаємозв'язків виробників і

споживачів насіння з метою стимулювання виробництва сортів, придатних для переробки, одержання ранньої продукції для споживання у свіжому вигляді, регулювання цін на насіння.

7. З метою підвищення ефективності виробництва насінневої картоплі розроблена система організаційно-правових заходів щодо створення обслуговуючого кооперативу, до складу якого ввійдуть підприємства - виробники насінневої картоплі в Сумській області.

8. Розміри внесків кожного члена обслуговуючого кооперативу в пайовий та неподільний фонди визначаються пропорційно обсягам реалізації. З цією метою кооператив встановлює розмір пайового внеску на 1 т продукції, реалізованої через кооператив. У зв'язку з тим, що члени кооперативу мають різні частки у використанні відповідних його послуг, доцільно запровадити принцип пропорційності до обсягів послуг через механізм заявок.

9. Удосконалено систему ціноутворення на насіннєву картоплю, шляхом визначення попередньої ціни, розрахованої на основі нормативної собівартості враховуючи витрати селекційно-насінницької системи, та ринкової з врахуванням ціни на товарну картоплю та комерційного успіху сорту.

10. В обслуговуючому кооперативі запропоновано таку схему розподілу економічного результату: резервний фонд –15%, залишок прибутку доцільно розподіляти по двом каналам: через кооперативні виплати пропорційно господарській участі в діяльності кооперативу у вартісному виразі; нарахування на паї членів кооперативу та асоційованих членів в розмірі 15%.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографічні видання

1.Онопрієнко І.М. Актуальні проблеми насінництва картоплі в сучасних умовах //Ринкова трансформація економіки АПК, частина 2 /Кол. монографія за ред. П.Т. Саблука, Г.Є.Мазнева-К.: ІАЕ УААН,-2002.-С.500-503.

Статті у наукових фахових журналах

2.Гриценко М.П. Онопрієнко І.М. Шляхи підвищення економічної ефективності картоплярства в північно-східному регіоні України //Вісник ХДАУ.-2001. -№7-С.191-194.

3. Гриценко М.П., Онопрієнко І.М. Організаційно-економічні аспекти створення асоціації виробників насінневої картоплі в північно-східному регіоні України // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК /За ред П.Т. Саблука (Частина 2)- К.: ІАЕ УААН-2001.-С.102-105.

4.Онопрієнко І.М.Фінансові аспекти відносин власності в сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах //Вісник СНАУ, серія „Економіка та менеджмент”. Вип.3-4.-2001.-С. 252-254.

5. Онопрієнко І.М.Обслуговуючий кооператив –як організаційно-правова форма захисту сільськогосподарських виробників //Вісник СНАУ, серія „Фінанси та кредит”.-2001.-№2.-С.186-189.

6.Онопрієнко І.М.Проблеми розвитку картоплярства на Сумщині //Вісник ХНАУ.-2002.-№8.-С.93-94.

7.Онопрієнко І.М. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в процесі становлення ринку насінневої картоплі //Вісник СНАУ, серія „Економіка та менеджмент”.-2003.-№1-2.-С.135-139.

8. Онопрієнко І.М. Система ціноутворення для насінневої картоплі //Вісник СНАУ, серія „Фінанси та кредит”.-2003 .-№2.-С.196-200.

Матеріали конференцій

9.Онопрієнко І.М. Управління сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом //Тези доповідей другої всеукраїнської науково-практичної конференції.-К.:Політехніка.-2002.-С.255.

10.Онопрієнко І.М. Економічні основи формування ринку насіннєвої картоплі //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції .- Суми.- 2003.-С.297-298.

АНОТАЦІЯ

Онопрієнко І.М. „Економічний механізм функціонування обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів”. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 - Економіка сільського господарства і АПК, - Сумський національний аграрний університет, Суми. 2004.

У роботі викладено основні результати дослідження теоретичних аспектів економічного механізму функціонування обслуговуючих кооперативів, визначено їх роль на сучасному етапі розвитку аграрної реформи та узагальнено методичні підходи щодо їх створення.

Запропоновано механізм створення обслуговуючого кооперативу підприємствами-виробниками насіннєвої картоплі в Сумській області. За допомогою економіко-математичного моделювання економічних процесів розроблено відповідні програми його розвитку. Обґрунтовано основні заходи щодо створення кооперативу та складові частини функціонування економічного механізму обслуговуючого кооперативу.

Удосконалено систему ціноутворення на насіннєву картоплю в умовах обслуговуючого кооперативу, систему розподілу економічного результату, та визначення пайового внеску підприємствами-членами кооперативу.

Ключові слова: сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, економічний механізм, кооперативні виплати, пайовий внесок, насіннєва картопля, ефективність виробництва.

АННОТАЦИЯ

Оноприенко И.Н. «Экономический механизм функционирования обслуживающих сельскохозяйственных кооперативов». - Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – Экономика сельского хозяйства и АПК. - Сумской национальный аграрный университет, Сумы. 2004 .

В работе изложены основные результаты исследования теоретических аспектов экономического механизма функционирования сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов, определена их роль на современном этапе развития аграрной реформы, обобщены методические подходы по их созданию и обоснован экономический механизм их функционирования.

Проведен анализ современного состояния отрасли картофелеводства, в частности семеноводства картофеля в Сумской области. Были проанализированы посевные площади, урожайность и валовые сборы картофеля в основных категориях хозяйств за период 1985-2002 годы. В результате исследования было выявлено, что частные предприятия в последние годы заняли ведущее место в производстве картофеля.

Изучение результатов производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий показало, что производство картофеля является убыточным, что требует разработки системы организационно-экономических мероприятий по стабилизации производства и повышению его экономической эффективности.

Исследования показали, что эффективность картофелеводства зависит от наличия качественного семенного материала. В то же время с учетом агроклиматических зон Украины и экономической целесообразности выращивания картофеля рекомендовано в Переходной зоне и зоне Полесья Сумской области выращивать семенной материал для всей страны и на экспорт.

В результате проведенных исследований, установлено, что в области катастрофически не хватает семенного картофеля, хозяйства которые производили семенной материал, сократили площади посадки, а соответственно и валовое производство семян. Кроме того, они имеют проблемы со сбытом своей продукции.

В целях обеспечения и дальнейшего развития специализации семеноводческих хозяйств, а также повышения эффективности производства семенного материала, обоснована система организационно-правовых и экономических мероприятий по созданию обслуживающего кооператива, который будет продолжением деятельности хозяйств его членов, производителей семенного картофеля.

На основе базовых семеноводческих предприятий, ТОВ агрофирмы имени Чапаева, института лубяных культур, института агропромышленного производства разработана организационно-экономическая модель создания обслуживающего кооператива.

С помощью использования экономико-математических методов определены параметры обслуживающего кооператива, программу его развития на 2004 год.

Расчеты показали об экономической целесообразности создания обслуживающего кооператива, о чем свидетельствует полученный экономический эффект предприятиями-членами от реализации картофеля через кооператив.

Усовершенствована система определения цены на семенной картофель в условиях обслуживающего кооператива, путем определения предварительной цены, которая формируется на основе нормативной себестоимости и конечной цены на основе цены на товарный картофель с учетом его репродукции и коммерческого успеха сорта.

Усовершенствован методический подход по определению паевых взносов членами обслуживающего кооператива, которые устанавливаются пропорционально обязательствам сельскохозяйственных предприятий в хозяйственной деятельности кооператива.

Представлен порядок распределения экономического результата в обслуживающем кооперативе с учетом особенностей трудовых, имущественных и земельных отношений. С учетом материальной заинтересованности членов кооператива в конечных результатах предложена следующая схема распределения прибыли: резервный фонд – 15%, остаток прибыли целесообразно распределять по двум каналам: через кооперативные выплаты пропорционально хозяйственного участия в деятельности кооператива; начисления на паи членов кооператива и ассоциированных членов в размере 15%.

Ключевые слова: сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, экономический механизм, кооперативные выплаты, паевой взнос, семенной картофель, экономическая эффективность.

SUMMARY

Onopriyenko I.M., "The economic mechanism of agricultural service cooperatives"- Manuscript.

Thesis for a Master's of Economic Degree on specialty 08.07.02 – Economics, of Agriculture and Agroindustrial Complex, - Sumy National Agrarian University, Sumy, 2004.

The thesis states the results of theoretical aspects research of service cooperative functioning economic mechanism, determines their role at the contemporary stage of agrarian reform development and generalizes the methodological approach to their creation.

We suggest the model of service cooperative creation by seed potatoes producers in Sumy region with the help of economic-mathematical models of economic processes, corresponding models of its development are worked out. The major components of the economic mechanism of service cooperative functioning are motivated.

The price formation system for seed potatoes under the conditions of service cooperatives is improved.

Key words: agricultural service cooperative, cooperative payments, economic mechanism, share fee, seed potatoes, economic affectivity.